

DYPTAN (24) *sb m*

dyptan (14), **dyptamus** (2), **dyptam** (3), dyptam *a.* dyptamus (3); dyptan *SienLek* (2), *BielSat*, *BielRozm*; dyptam *Calep*; dyptan : dyptamus : dyptam *FalZioł* (10 : 2 : 2).

di- (19), dy- (5).

a *pochylone*.

sg *N* dyptån (11). ◊ *G* dyptånu (9). ◊ *A* dyptån (3). ◊ *I* dyptån(e)m (1). ◊ [*L* dyptånie. ◊ *pl* *N* dyptåny.]

Sł stp, *Cn* *notuje*, *Linde* *XVII – XVIII w.*

Nazwa różnych roślin o kłęczach używanych w lecznictwie, przede wszystkim w leczeniu ran i zatruciu (w tym jadowitych ukąszeń), identyfikowanych ze znanymi ze starożytnych herbarzy dyptamami (24) : Druga woła Dyptanu/ dobry ná omdlenie BielSat D2v [idem] BielRozm 27; [Skąd każdy obącz/ iefli té Dyptany/ które máią w Polfcze/ y v Ruśi fą Dyptany. UrzędowHerb 118b].

a. *bot.* *Origanum dictamnus* *L.*; *lebiodka kreteńska*, *bylina* z rodziny *wargowych (jasnotowatych; Lamiaceae)*, *endemiczny gatunek kreteński*, *opisywany przez autorów antycznych jako antidotum na trucizny oraz środek samoczynnie usuwający pociski z ran; pulegium Cretense Cn (1) : Dictamnum – Dijptani [lege: dyptam], ieleni korzen. Calep 320b; [Tedy Wenus [...] porużzona fwego Syná boleścią [...] Ná Krécie Diptan [dictamnium XII 412] vrwie VergKoch 356; o Dyptanie UrzędowHerb 118, 119].*

[*Wyrażenie*: »dyptan prawdziwy, prawy«: *DYptan* prawdziwy [...] tylko roście w Krecie *UrzędowHerb* 118b; *Dyptan* práwy niéma kwiatu/ niéma naśiena *UrzędowHerb* 118b, 119a.

Zestawienia: »dyptan czarny«: *Diptan* czarny/ álbo *Kretińki Poley/ Dictamus Cretensis SienHerb* I4#.

»dyptan kretiński«: *Diptan* kretiński *SienHerb* D2#v.]

b. *bot.* *Dictamnus album* *L.*; *dyptam jesionolistny*, *bylina* z rodziny *rutowatych (Rutaceae)* *a.* *być może Polygonotum multiflorum* *All. (Rost)*; *kokoryczka wielokwiatowa*, *bylina* z rodziny *szparagowatych (Asparagaceae)* (*tak Rost.*); *dictamnium (album a. falsum) Calep, Cn; cerefolium, dictamnus, fraxinella, fraxinus pumila, polemonia Cn (23) : DIptamus iefth ciepłe y fuche w trzecim fłopniu FalZioł I 41b; iefť barzo dobry Diptam naprzeciwno vkąszeniu iadowitych robakow albo zwierząt FalZioł I 41b; Vwarzona Trawa w winie z diptanem á z nafieniem pietruszczanym/ [...] kamień z nyrek y z mechierza wypądza. FalZioł I 60a, +3b, I 41a [2 r.], 41b, 41c, 41d [5 r.], 42a [2 r.], II 15a; SienLek 222, Xv.*

[*Wyrażenia*: »fałszywy dyptan«: iefť fałszywy *Dyptan*/ który w rozmaitych *Ziemiach* roście *UrzędowHerb* 119b.

»nieprawdziwy, nieprawy dyptan«: *PSEVDO DICTAMON*, *Falfum Dictamon. Trzemdała. Nieprawdziwy Dyptan. UrzędowHerb* 119b; *Aczkołwiek Diofc. cap. 33* piŕze: że ten nieprawy *Dyptan* ma moc iáko y pierwŕzi ale niedofatecznie *UrzędowHerb* 120a, 120a.

Zestawienie: »dyptam biały« (2): *Wezmi* kurzego ziela/ rzepiku/ diptamu białego/ mirri czyrwoney. *warz* to dobrze w ftařem piwie *FalZioł* V 113, V 87.

Szereg: »dyptan, (albo) trzemdała« [*szyk zmienny*] (2): *Gdy vwarzyfz Diptan albo Ttrzemdałę [!] z byliczą á z niedofpałkiem [...] day mu fie thego napić FalZioł I 41c, I 41v źp.; [UrzędowHerb 119b].*

Synonimy: **a.** »jeleni korzeń«, »kretyński polej«; **b.** *trzemdała*.

WK, BC, PP